

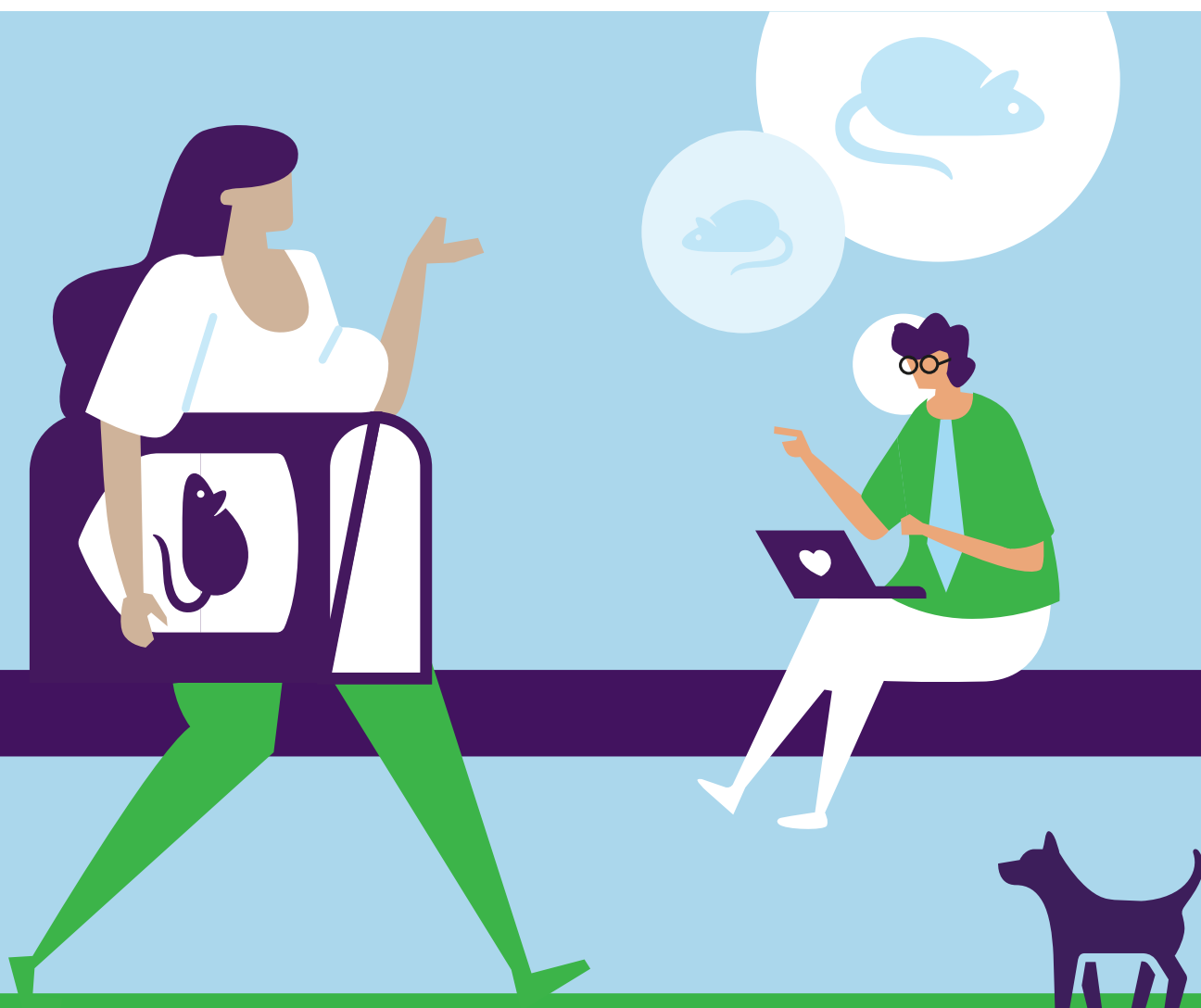
Nationaal Comité
advies dierproevenbeleid

Onderzoeksrapport werkwijze Codes of Practice

ACTUEEL, BEKEND EN GEDRAGEN DOOR EXPERTS

HOOGEN, J.D. DE (JEFFREY)

Delft, woensdag 26 augustus 2020

INHOUDSOPGAVE

1	Publiekssamenvatting	3
2	Introductie.....	4
2.1	Aanleiding.....	4
2.2	Doel	4
3	Opzet	5
3.1	Desk research	5
3.2	Interviews en vragenlijsten	5
4	Conclusies en aanbevelingen	6
4.1	Status van Codes of Practice	6
4.1.1	Reflectie op de status status Codes of Practice.....	6
4.2	Typen Codes of Practice	7
4.3	Gebruik van Codes of Practice.....	7
4.4	Rol van het NCad	7
4.5	Internationale samenwerking	8
4.6	Aanbevelingen.....	8
4.6.1	Quick wins	8
4.6.2	Langere termijn	8
5	De rol van het NCad bij het opstellen van Codes of Practice: vijf scenario's	10
5.1	Scenario's	10
5.2	Advies	12
5.2.1	Afwijken van scenario D naar andere scenario's.....	13
6	Eindproducten Onderzoeksproject	15
A	samenvatting resultaten van interviews en vragenlijsten	16
A.1	Interviews	16
A.2	Vragenlijst Nationaal Comités	19
A.2.1	Beste praktijken.....	19
A.2.2	Internationale samenwerking	20
A.2.3	Nederlandse Codes of Practice.....	20
A.2.4	Slotopmerkingen	21
B	samenvatting informatie uit desk research	21
B.1	Tijdelijk Codes of Practice	21
B.2	Resultaten vergelijking Codes of Practice	21
B.3	Reeds beschikbare bevindingen van het NCad	23
B.4	Theoretisch kader.....	24

6.1.1	Ervaring Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd met veldnormen	26
6.1.2	Perspectief van de Europese Unie op Codes of Practice.....	27
6.1.3	Juridische kaders, formele reacties en afspraken	28
7	Lijst van afkortingen	31
8	Referenties	32

1 PUBLIEKSSAMENVATTING

Rond de Nederlandse Codes of Practice (CoP's) is veel discussie. Vragen die zoal gesteld worden zijn vragen als "Ben je verplicht ze te volgen?", "Zijn het zwaarwegende adviezen?" en "Kan ervan worden afgeweken". Het Nationaal Comité advies dierproevenbeleid (NCad) gebruikt dit onderzoek om vragen rond de CoP's te beantwoorden en zijn eigen verantwoordelijkheid beter te nemen.

EEN CODE OF PRACTICE SCHEPT VERPLICHTINGEN

Belangrijkste kenmerken van CoP's zijn dat deze actueel, bekend en door experts gedragen (zouden moeten) zijn. Een CoP is een document dat ten tijde van publicatie de werkwijze presenteert die volgens experts op dat moment de beste manier is in de omgang met proefdieren en de 3V principes. Daarbij geeft een CoP concrete richtlijnen, waar iemand die met proefdieren werkt zich aan zou moeten houden.

Een CoP is primair een moreel appèl. Ook geldt dat wanneer experts een dergelijke beste praktijk opstellen en ieder die kan kennen, deze ook volgens de wet gevolgd moet worden. Afwijken van een beste praktijk kan daarmee niet zomaar. Daar moet een goede reden voor zijn.

EEN CODE OF PRACTICE MOET ACTUEEL GEHOUDEN WORDEN EN BEKEND ZIJN

De CoP's van de voorgangers van de NVWA verdienen een update. De meest bekende CoP's daarvan zijn immunisatie van proefdieren, dierproeven in het kankeronderzoek en welzijnsbewaking proefdieren. Veroudering zorgt er bij CoP's voor dat ze minder waarde hebben. De hoofdgedachte van de CoP kan nog steeds waardevol zijn, maar de details zijn dan niet meer de beste werkwijze. Deze CoP's zal het NCad samen met het veld actualiseren.

De vindbaarheid van met name de CoP's van het NCad kan verbeterd worden. Ze zijn niet allemaal even bekend bij veld en overheidspartijen. De meest relevante oudere CoP's van de NVWA en haar voorgangers zijn over het algemeen wel bekend.

HET NCAD EN HET VELD STELLEN CODES OF PRACTICE SAMEN OP

Een belangrijk aspect van een CoP is dat deze geschreven is door een expertwerkgroep die een grote verantwoordelijkheid neemt voor de inhoud van de CoP. Bij voorkeur zijn daar ook experts bij betrokken van buiten het proefdierveld met relevante expertise op het onderwerp uit de CoP.

Het opstellen van nieuwe CoP's doet het NCad in samenwerking met het IvD Platform, de koepel voor Instanties voor Dierenwelzijn (IvD). Het NCad heeft een sterk netwerk binnen de overheid en de Europese Unie en heeft daarnaast de middelen en ruimte om een coördinerende rol te spelen en het veld te ondersteunen via IvD Platform of andere partijen in het veld. Het NCad kan daarbij ook toezien op continuïteit in het opstelproces en de kwaliteit daarvan.

HET NCAD WERKT SAMEN MET ANDERE NATIONAAL COMITÉS

Ook andere Nationaal Comités brengen CoP's uit. Deze kan het NCad meewegen in de eigen CoP of gebruiken als aanleiding eigen CoP's te herzien of op te stellen. Ook kan het Ncad besluiten deze alleen te verspreiden. Ook kan het interessant zijn om voor CoP's op thema's die voor meerdere NC's belangrijk zijn, actief de samenwerking te zoeken met NC's van andere lidstaten.

Samenwerking met andere lidstaten kan vergemakkelijkt worden door bij internationale overleggen gebruik te maken van digitale middelen die ten tijde van de COVID-19 pandemie gemeen goed zijn geworden zodat ook de NC's met minder reismogelijkheden aan kunnen sluiten.

2 INTRODUCTIE

2.1 AANLEIDING

De verspreiding van beste praktijken is een wettelijke taak van het Nationaal Comité advies dierproevenbeleid (NCad) voortvloeiend uit de Europese richtlijn.¹ Diverse stakeholders geven aan dat zij het belangrijk vinden dat het NCad Codes of Practice (CoP's) opstelt of in ieder geval het tot stand komen ervan faciliteert om zo beste praktijken breed beschikbaar te maken. Uit gesprekken met het veld blijkt verder dat niet altijd duidelijk is wat de status van een CoP is. Ook is het onduidelijk hoe CoP's van andere landen in Nederland toepasbaar zouden kunnen zijn en is het niet altijd duidelijk hoe een Nederlandse CoP wordt gedragen door het veld.

Het NCad heeft ook de verantwoordelijkheid beste praktijken met andere Nationale Comités (NC's) in de Europese Unie (EU) te delen en in andere Lidstaten ontwikkelde richtlijnen of beste praktijken in Nederland te verspreiden.² De Europese Commissie (EC) gaf in haar tussentijdse evaluatie aan dat dit in het algemeen nog onvoldoende gebeurt. (Europese Commissie 2020)

2.2 DOEL

Het doel van dit project is te identificeren (1) welke status toegekend wordt of zou moeten worden toegekend aan CoP's, (2) of er onderscheid gemaakt kan of moet worden in typen CoP's, (3) hoe CoP's worden gebruikt en hoe het gebruik kan worden gestimuleerd, zowel nationaal als internationaal, en (4) meer specifiek welke rol het NCad en zijn partners zouden kunnen hebben in de totstandkoming en de implementatie van CoP's.

Hierbij wordt zowel gekeken naar CoP's uitgebracht door het NCad zelf als CoP's die in de praktijk worden gebruikt maar niet door het NCad zijn uitgebracht.

---

¹ Richtlijn 2010/63/EU, artikel 49, eerste lid

² WOD artikel 19, tweede lid, onderdeel c en dierproevenregeling 2014 artikel 10

3 OPZET

3.1 DESK RESEARCH

Voor dit project is wat betreft Desk Research het volgende gedaan:

Eerst is alle informatie die al is vastgelegd door het bureau van het NCad bij elkaar gezocht. Dit betreft de input en oogst van een sessie van het NCad en IvD Platform tijdens de biotechnische dagen in 2017; de interne discussie uit 2019 rondom en de conclusie over de vraag of CoP's van het NCad gezien kunnen worden als een invulling van artikel 10 eerste lid; de uitkomsten van een gesprek tussen Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) de verantwoordelijke beleidsafdeling van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en NCad dat plaatsvond in april 2019; en de eerdere inventarisatie uit 2016 van het NCad over de te updaten CoP's.

Aanvullend is een theoretisch kader opgesteld om vanuit diverse gezichtspunten uitdagingen rondom CoP's te benaderen, alternatieve oplossingsrichtingen te vinden en eindproducten, met name de handreiking en tool, 'evidence-informed' op te kunnen stellen (bijlage C).

Alle CoP's uitgebracht door het NCad en de meest gebruikte CoP's opgesteld door de NVWA en haar voorlopers zijn met elkaar vergeleken. Ook is gekeken naar een CoP van het Verenigd Koninkrijk. En gekeken is naar de reactie van de verantwoordelijk bewindspersoon richting de Tweede Kamer op de adviezen van het NCad waarbij een CoP is gepubliceerd.

Tot slot is een rapport van het EMGO+ instituut en het VUmc bestudeerd over de vertaling van veldnormen naar inspectienormen in de werkwijze van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ). Naar aanleiding hiervan heeft een gesprek plaatsgevonden met een ervaren coördinerend inspecteur van de IGJ.

De resultaten van dit deel van het onderzoek zijn te vinden in bijlage B

3.2 INTERVIEWS EN VRAGENLIJSTEN

Om een zo actueel mogelijk beeld te krijgen van de houding van diverse stakeholders ten aanzien van CoP's zijn interviews gehouden met medewerkers van de NVWA, IvD-leden en -voorzitters, een vergunninghouder, voorzitters van beroepsverenigingen in het proefdierveld, NCad leden en medewerkers van het ondersteunend bureau dierproeven en alternatieven (OBDA) van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), waaronder medewerkers die werken voor het NCad en collega's die werken voor de Centrale Commissie Dierproeven (CCD). Daarnaast is gesproken met de verantwoordelijk beleidsmedewerker van het ministerie van LNV en is er kort schriftelijk contact geweest met een medewerker van de Europese Commissie (EC) die betrokken is bij het proefdierbeleid van de EC.

Ook is een enquête uitgezet bij andere NC's waarop 12 NC's hebben gereageerd, waarvan 9 schriftelijk en 3 mondeling in een interview. Gezamenlijk vertegenwoordigden deze landen in 2017 grofweg twee vijfde van het aantal gebruikte proefdieren in de EU.

De resultaten van dit deel van het onderzoek zijn te vinden in bijlage A.

4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Dit project beoogde 4 subdoelen te bereiken zoals aangegeven in hoofdstuk 2.2. Hieronder zijn de conclusies per doel weergegeven. In de vijfde paragraaf worden conclusies over internationale samenwerking weergegeven. Afsluitend zullen enkele aanbevelingen worden gedaan onderverdeeld in Quick wins en aanbevelingen voor de lange termijn en wordt een korte noot meegegeven over het onderzoek.

4.1 STATUS VAN CODES OF PRACTICE

De status van een CoP is bij het veld veelal onduidelijk. De een ziet ze als verplicht, de ander als een hulpmiddeltje of lastige sta-in-de-weg. Dat CoP's de reputatie hebben een verplichte werkwijze te zijn, komt door enkele CoP's van de NVWA waarin wordt aangegeven dat de Inspectie ervanuit gaat dat de in de CoP beschreven werkwijze wordt gevolgd.

Voor gebruik in het toezicht is er bij betrokken overheidspartijen (LNV, NVWA) wel duidelijkheid. De CoP wordt door de NVWA als richtsnoer gebruikt, zoals de bewindspersoon ook in haar beleidsreactie aangeeft op een van de CoP's van het NCad. In de praktijk wil dit zeggen dat waar een CoP nog actueel is, een vergunninghouder goede redenen moet hebben om van een CoP af te wijken. De NVWA geeft zelf aan de CoP's ter hand te nemen bij de invulling van open normen uit de wet in het toezicht.³ Veel geïnterviewden geven aan dat CoP's uit Nederland en richtlijnen van toonaangevende (internationale) organisaties belangrijke informatiebronnen zijn of kunnen zijn voor de vormgeving van het werk met proefdieren en de beoordeling daarvan in vergunningverlening en toezicht.

Gezegd is dat een CoP een invulling is van open normen in de wet. Dan wordt verwezen naar de "naar algemeen kenbare, onder deskundigen heersende opvatting" als bedoeld in artikel 10 lid 1 onderdeel a van de WOD, waarin wordt aangegeven dat het verboden is een dierproef te verrichten waarvan de opvatting is dat die volgens het 3V principe op een andere manier zou kunnen worden uitgevoerd.⁴ Om als invulling hiervan te kunnen gelden moeten de opvattingen uit de CoP algemeen kenbaar zijn en de onder deskundigen heersende opvatting verwoorden. Het eerste is niet altijd het geval bij CoP's van het NCad doordat kenbaarheid en vindbaarheid van de CoP's niet altijd voldoende is.

4.1.1 Reflectie op de status status Codes of Practice

Vanwege de vraagstelling van dit project kan in dit rapport het beeld ontstaan dat de belangrijkste functie van een CoP is om vergunninghouders aan extra regels te binden. Dit is niet het geval. Allereerst is een CoP een document dat aangeeft (of zou moeten aangeven) wat de meest actuele beste manier is om te werken met proefdieren op een bepaald gebied volgens een groep experts. Een CoP is bedoeld om deze kennis beschikbaar te maken voor iedereen die werkt in het proefdierveld ter verbetering van dierenwelzijn en toepassing van de 3V principes in de dagelijkse praktijk.

---

³ Het NCad heeft hier eerder afspraken over gemaakt met de NVWA. Deze afspraken zijn weergegeven in bijlage B onderdeel 7.2.7.3.

⁴ Het is verboden een dierproef te verrichten voor een doel dat, naar de algemeen kenbare, onder deskundigen heersende opvatting, ook kan worden bereikt anders dan door middel van een dierproef, of door middel van een dierproef waarbij minder dieren kunnen worden gebruikt of minder ongerief wordt berokkend dan bij de in het geding zijnde proef het geval is;

De status-vraag is hieraan ondersteunend. Een CoP kan meerwerk bevatten voor de onderzoeker ten behoeve van het dierenwelzijn. Hoewel een onderzoeker zich moreel verplicht zou moeten voelen de beste dierenwelzijnsstandaarden zo goed mogelijk te volgen in zijn omgang met het dier, blijkt in de praktijk dat in een aantal gevallen toch een bepaalde juridische status nodig is om implementatie van deze “beste werkwijze” te faciliteren en de IvD die dat nodig heeft daarbij te ondersteunen. Uiteraard blijft het mogelijk om op het gebied van dierenwelzijn te innoveren en een CoP zou dan ook niet in de weg moeten staan om diervriendelijker te werken dan de CoP voorstaat. Ook is het niet ondenkbaar dat op andere dan in de CoP beschreven wijze hetzelfde resultaat bereikt kan worden. Hierover moet een CoP duidelijk zijn. Dat in dit rapport de meeste aandacht is geschonken aan het status aspect is vooral het resultaat van de meeste onduidelijkheid op dit vlak.

4.2 TYPEN CODES OF PRACTICE

Afgezien van het onderscheid tussen de CoP's van het NCad en die van de NVWA, is er geen duidelijk type CoP dat kan worden onderscheiden. Wel kan een onderscheid gemaakt worden tussen het type informatie dat wordt gegeven in een CoP. Soms worden er duidelijke minimumeisen gegeven (bijvoorbeeld: Een dier mag maximaal x% gewicht verliezen), soms wordt er een bepaald werkproces voorgeschreven (bijvoorbeeld: van een dier in een experiment worden de volgende gegevens genoteerd) of een advies voor bepaalde situaties (bijvoorbeeld: als een dier na een experiment op de volgende manier wordt behandeld, hou hier dan rekening mee). Typen informatie lopen door elkaar en verhoudingen wisselen per CoP, wat onderscheid op basis van bovenstaande lastig maakt. De vorm waarin een CoP geschreven is heeft impact op de manier waarop deze wordt (of kan worden) toegepast in de praktijk en op het toezicht.

4.3 GEBRUIK VAN CODES OF PRACTICE

Een Code of Practice is een door experts opgestelde beste werkwijze en invulling van de 3V principes en is daarmee inherent tijdgebonden. Het is een bron van informatie over deze werkwijze voor IvD's, DEC's en alle andere betrokkenen in het proefdierveld. Een CoP wordt in het veld op diverse manieren gebruikt. Sommige IvD's gebruiken CoP's als input voor de actualisatie van Standard Operations Procedures (SOP's), anderen als de start van een interne discussie over de huidige werkwijze of als input voor beginnend onderzoekers of nieuwe onderzoekslijnen om niet het wiel opnieuw uit te hoeven vinden als het gaat om verantwoorde omgang met proefdieren. Niet alle vergunninghouders gebruiken alle CoP's omdat niet alle CoP's van toepassing zijn op het werk dat binnen hun faciliteit wordt uitgevoerd of omdat de eigen standaarden gelijk zijn aan of beter zijn dan die beschreven zijn in de CoP.⁵

4.4 ROL VAN HET NCAD

Communicatie door het NCad over en vindbaarheid van CoP's moet beter. Het is niet duidelijk welke CoP's het NCad heeft uitgebracht. Bij de partijen in het veld is niet duidelijk wat er moet gebeuren met CoP's.

Het NCad wordt gezien als de meest geschikte partij voor het faciliteren en stimuleren van het opstellen van CoP's. Het NCad kan in het proces de kwaliteit waarborgen en heeft een netwerk dat

---

⁵ Het klinkt in eerste opzicht tegenstrijdig dat er beter kan worden gewerkt dan volgens Code of Practice aangezien deze de “beste praktijken” bevat. Echter wanneer ervan wordt uitgegaan dat de Code of Practice de algemeen kenbare, onder deskundigen heersende opvatting representeert, kan het zijn dat een individuele vergunninghouder hogere dierenwelzijnsnormen nastreeft dan in de CoP zijn beschreven in de specifieke situatie van de vergunninghouder.

optimaal is voor een coördinerende rol. Ook het verspreiden wordt als belangrijke taak gezien van het NCad. Het is niet zo dat het NCad in Nederland de enige is die CoP's mag opstellen, maar CoP's opgesteld door het NCad zouden aanzien moeten hebben door hun kwaliteit.

4.5 INTERNATIONALE SAMENWERKING

Door andere Nationale Comités zijn ook CoP's of richtlijnen ontwikkeld. Internationale samenwerking is echter nog in ontwikkeling. Sommige NC's zoeken actief (bilateraal) contact op. Het blijkt ook dat niet alle NC's de mogelijkheid hebben om actief deel te nemen op internationaal vlak vanwege beperkte beschikbaarheid van middelen. Er is wel behoefte aan samenwerking op diverse vlakken mede omdat de meeste NC's beperkte middelen hebben. Samenwerken scheelt dan werk en stimuleert harmonisatie binnen de EU met name als het gaat om richtlijnen en CoP's voor het gebruik van dieren. Dit laatste is ook voor internationaal opererende organisaties in Nederland belangrijk vanwege het level playing field binnen de EU, met name op het gebied van wet- en regelgeving en handhaving.

4.6 AANBEVELINGEN

4.6.1 Quick wins

- Publiceer alle Adviezen van het NCad die een CoP bevatten op de pagina beste praktijken op de website van het NCad. Deze pagina was de plek waar het eerst werd gekeken voor CoP's door geïnterviewde partijen. Zorg daarbij dat de meest recente versie met correcte publicatie informatie daar beschikbaar is.
- Zet er bij internationale overleggen op in dat deze met regelmaat in een blended vorm worden gehouden (offline waarbij een deel van de deelnemers online bij onderdelen kan aansluiten) of volledig online. Dit helpt kleinere NC's makkelijker aan te sluiten.

4.6.2 Langere termijn

- Creëer duidelijkheid over de positie van het NCad omtrent CoP's en de status van CoP's. Hierover wordt verder geadviseerd in het hoofdstuk scenario's.
- Neem in CoP's standaard een hoofdstuk op over het opstelproces, de wijze van toepassen van een CoP en de reactie van partijen als NVWA, LNV en CCD. Een gesprek met deze partijen naar aanleiding van dit rapport is aan te bevelen om op dezelfde lijn te komen.
- Formuleer CoP's helder en onderbouw eisen en richtlijnen waar mogelijk. Geef duidelijk aan wat eisen zijn en wat richtlijnen
- Zorg dat een CoP te lezen is als losstaand document zonder dat lezen van het bijbehorende advies noodzakelijk is om de CoP op waarde te schatten wanneer een CoP bij een advies is uitgebracht.
- Investeer in samenwerking met andere NC's die hier voor openstaan op het gebied van beste praktijken en maak gebruik van reeds in andere landen beschikbare richtlijnen in het opstellen van Nederlandse CoP's.
- Evalueer het gebruik en de actualiteit van een CoP met enige regelmaat en neem dit op als standaard activiteit in het werkproces. Bepaal bij het opstellen of actualiseren van een CoP al hoe en op welke termijn dit zal plaatsvinden. Hier kan een latere publicatie van een andere organisatie ook invloed op hebben.
- Maak gebruik van het aanbod van de NVWA om een afgeleide van de HUF-toets (toets op handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en fraudegevoeligheid) te doen bij nieuwe of

geactualiseerde CoP's. Evalueer met name de eerste keren hoe dit ging en of de resultaten bruikbaar zijn.

5 DE ROL VAN HET NCAD BIJ HET OPSTELLEN VAN CODES OF PRACTICE: VIJF SCENARIO'S

Kort door de bocht is de vraag die onder het onderhavige project ligt: “CoP’s, wat moeten we [het NCad] er mee?”. De vraag “hoe verder met CoP’s?” is niet eenvoudig te beantwoorden met de in dit project verzamelde informatie, omdat heel veel aspecten met elkaar samenhangen en er niet een simpel antwoord is ergens op een lijn tussen ‘niets’ en ‘veel meer dan nu’. Er zijn veel aspecten waar (onafhankelijk van elkaar) keuzes in kunnen worden gemaakt.

Om toch een zinvolle discussie te kunnen hebben worden hieronder vijf scenario’s geschetst over hoe het NCad kan omgaan met CoP’s. Dit zijn voor de hand liggende opties op basis van de gevoerde gesprekken. Ieder scenario heeft voor- en nadelen en is geen geïsoleerde of uitputtende optie. Deze scenario’s zijn voor het eerst besproken in de NCad vergadering van juli 2020. Het verloop van deze discussie vormt het uitgangspunt van hoofdstuk 5.2.

Ieder scenario wordt ingeleid door een kort statement waarna het scenario verder wordt toegelicht. De tabel geeft een samenvatting van de belangrijkste aspecten bij de keuze voor een scenario. De scenario’s zijn geformuleerd voor nieuw op te stellen relatief omvangrijke CoP’s maar kunnen vertaald worden naar actualisatie van reeds bestaande CoP’s en de vertaling van buitenlandse richtlijnen/CoP’s naar Nederlandse handreikingen.

Er bestaat een variërend doch op hoofdlijnen eenduidig beeld in het veld van wat een CoP is, zoals weergegeven in het vorige hoofdstuk. Daarom is het belangrijk als NCad te kiezen voor één basisprincipe van waaruit het NCad tewerk gaat.

5.1 SCENARIO'S

A. Geen partij

Het NCad is een strategisch orgaan en de praktische insteek van de CoP’s kan aan de impact van het NCad niets toevoegen.

Het NCad vervult in dit scenario geen rol met betrekking tot CoP’s richting het veld of de minister. De wettelijke taak voor de verspreiding van beste praktijken nationaal en internationaal zal op een andere nader te bepalen manier worden ingevuld.

B. Verspreider

Het NCad vervult actief zijn wettelijke taak tot het verspreiden van beste praktijken door actief CoP’s en beste praktijken uit het veld op te halen en deze te delen, zowel nationaal als internationaal. Het NCad heeft daardoor meer impact op de werkvloer in Nederland en de rest van de EU.

Dit scenario geeft invulling aan een aantal wettelijke taken. Het is echter de vraag of deze rol voldoende waarde toevoegt. Het NCad kan CoP’s en beste praktijken verspreiden, maar zal deze ergens moeten ophalen. Veldpartijen, met name IvD’s, hebben aangegeven dat de ondersteuning door het NCad bij het opstellen van CoP’s belangrijk is en dat initiatieven uit het veld zelf vaak na een goede start stilvallen omdat er niet voldoende tijd beschikbaar is of de motivatie afneemt. De producten uit het veld zal het NCad op waarde moeten schatten voor zij deze verspreidt. Verspreiding door het NCad geeft namelijk impliciet aan dat het NCad de boodschap ondersteunt. Deze inschatting wordt lastiger naarmate het NCad meer afstand heeft tot de schrijvers. Indien het NCad ervoor kiest om meer op strategisch niveau advies uit te brengen zou dit scenario waarschijnlijk

volstaan voor zijn wettelijke taken. Naar verwachting zal met dit scenario minder worden voldaan aan de verwachtingen van de minister die in enkele gevallen concreet om een CoP heeft gevraagd.

C. Procesbegeleider en verspreider

Het NCad start het proces voor het opstellen van een CoP en checkt de voortgang op afstand om het proces gaande te houden, waarbij het initiatief verder bij het veld wordt gelaten om stappen te zetten. Het NCad zal een actieve rol innemen in de verspreiding van de CoP, zowel nationaal als internationaal en creëert daardoor meer impact op de werkvloer in Nederland en de rest van de EU.

In dit scenario biedt het NCad minimale “secretariële” ondersteuning die nodig is om het opstellen van CoP’s gaande te houden. De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het eindproduct en afstemming met alle belangrijke partners ligt bij de veldpartijen die het initiatief nemen tot het opstellen van een CoP of een ander document met beste praktijken. Het NCad is in dit scenario het vliegwiel van het proces en zorgt ervoor dat de experts zich zo veel mogelijk kunnen richten op het opstellen van het document en geen tijd kwijt zijn aan het regelen van overlegstructuren en vergaderlocaties. Het NCad is daarmee ondersteunend aan het veld.

Er wordt voldaan aan de wettelijke taak van verspreiding van beste praktijken en het bezwaar van het stilvallen van opstelprocessen in het veld is hiermee verholpen. Ook heeft het NCad een beter zicht op de kwaliteit en komt dit meer tegemoet aan de verwachting van de minister. Wel vraagt dit proces meer betrokkenheid van het NCad en met name van zijn bureau. Hierbij voert zijn bureau voornamelijk secretariële werkzaamheden uit.

D. Netwerkpartner en procesmanager

Het NCad vervult de rol van netwerkpartner, werkt samen met het veld aan de totstandkoming en verspreiding van CoP’s en wordt daarmee een belangrijke speler in het 3V beleid in Nederland en de EU.

Het veld blijft opsteller van de CoP’s in dit scenario, maar het NCad zal een belangrijke rol vervullen in de totstandkoming. Het NCad heeft goed contact met CCD, NVWA en LNV en kan die contacten actief benutten om de CoP daar goed te laten landen. De controle op de kwaliteit van de opgestelde stukken is in dit scenario ook groter dan in de voorgaande en als het NCad haar rol in dit scenario goed vervult kan het een onmisbare partij worden voor het veld en overheidspartijen op het gebied van 3V beleid.

Het NCad vormt een schakel tussen de veldpartijen en de minister. Richting de minister kan het NCad duidelijk adviseren over de beste praktijken in het proefdierveld door aanbidding van de CoP’s. Het NCad fungeert hierbij als organisatie die instaat voor de kwaliteit van de CoP door actief betrokken te zijn bij het opstelproces.

Het NCad committeert zich in dit scenario als mede-eigenaar van de CoP aan het bijhouden van de documenten na publicatie en is daarmee voor langere tijd verbonden aan de documenten. Het NCad zal de CoP’s periodiek moeten updaten samen met het veld. Ook dit proces zal goed geregeld moeten zijn om te voorkomen dat CoP’s relevantie verliezen zoals nu het geval is bij verouderde CoP’s van de (voorlopers van de) NVWA. Een modulaire opbouw van de CoP kan hierbij effectief updaten vergemakkelijken.

Deze rol kan de impact van het NCad over langere termijn vergroten, maar brengt ook verplichtingen met zich mee voor de langere termijn, bijvoorbeeld op het gebied van actualisatie van CoP’s en

kwaliteit van de uitgebrachte stukken. Deze rol komt met een verantwoordelijkheid en extra belasting van NCad, goede kansen, maar ook enige risico's.

E. CoP producent

Het NCad produceert zelf Codes of Practice die het ook verspreidt. Het NCad huurt de benodigde expertise zelf in voor specifieke taken.

Het NCad stelt in dit geval zelf de CoP's op en kan hiervoor extra expertise inhuren. Om dit goed uit te voeren en aan te sluiten op de behoefte in het veld en van andere partners is goed contact noodzakelijk. Het opstellen van de CoP gebeurt verder door het NCad en eventueel ingehuurde experts. Het NCad is hierbij volledig eigenaar van de CoP en daarmee ook verantwoordelijk voor de inhoud en het actualiseren daarvan. Dit scenario brengt daarom ook het meeste risico met zich mee. De risico's hebben onder meer te maken met de acceptatie van de CoP door het veld en de toezichthouder en de reputatie van het NCad bij alle stakeholders. Ook is dit scenario zeer arbeidsintensief.

Het NCad biedt de geproduceerde CoP's aan de verantwoordelijk bewindspersoon aan en kan op verzoek van de verantwoordelijk bewindspersoon een CoP opstellen.

SCENARIO	A	B	C	D	E
TAKEN NCAD	Geen	Verspreiden	Verspreiden, secretariael	Verspreiden, controleren, medeopstellen, evalueren, actualiseren	Verspreiden, opstellen, evalueren, actualiseren
TAKEN VELD	Verspreiden, opstellen, evalueren, actualiseren	Opstellen, evalueren, actualiseren	Opstellen, evalueren, actualiseren	Mede verspreiden, medeopstellen, actualiseren	Geen
EIGENAAR COP	Veld	Veld	Veld	Veld, NCad	NCad
IMPACT NCAD	Geen	Beperkt	Beperkt	Mogelijk groot	Mogelijk groot
RISICO	Vrijwel geen	Beperkt	Groot	Substantieel	Zeer groot
TIJDSINVESTERING	Geen	Beperkt	Substantieel	Groot	Zeer groot
INVULLING WETTELIJKE TAAK	Nee	Mogelijk	Ja	Ja	Ja
DRAAGVLAK* VELD	Beperkt	Beperkt	Ja	Ja	Nee
DRAAGVLAK* BELEID	Nee	Onbekend	Ja	Ja	Onbekend

*) draagvlak op basis van de informatie uit de interviews. Scenario's zijn niet concreet voorgelegd

5.2 ADVIES

Uitgaande van de gesprekken en interviews zijn scenario A en B niet gewenst. Zowel het veld als het ministerie van LNV zien een grotere rol voor het NCad in het opstellen van een CoP dan alleen het verspreiden ervan als het veld ze heeft opgesteld. Het NCad beschikt over tijd en middelen om de verspreiding van beste praktijken te bevorderen en kan de kwaliteit bewaken. Bovendien heeft het NCad de juiste contacten en positie om een grotere rol te spelen dan in scenario A en B.

Scenario E legt de volledige verantwoordelijkheid voor CoP's bij het NCad. Het veld speelt hier geen rol tenzij het NCad besluit een expert in te huren. Uit de interviews en gesprekken blijkt telkens weer

dat het veld opsteller zou moeten zijn van een CoP. Vanwege deze reden lijkt het onverstandig te kiezen voor scenario E. Daarbij komt ook het risico dat een CoP wordt ontvangen met reacties als “wie denkt het NCad wel niet dat hij is om ons zo de regels voor te schrijven”. Dat dit een reëel risico is blijkt uit interviews waar diverse partijen aangaven zich geërgerd te hebben aan publicaties van het NCad waar het veld niet voldoende bij betrokken was.

Scenario's C en D liggen in elkaars verlengde. Bij scenario C is de invloed van het NCad op het proces van opstellen beperkt, maar biedt het wel de minimale ondersteuning aan het veld om een CoP op te stellen. Omdat de invloed op de CoP beperkt is, is het uitbrengen van een CoP (mede) onder de naam van het NCad in dit scenario een risico. Wanneer een CoP niet voldoet aan de verwachting van het veld of de minister zal het NCad daar als eerste op worden aangekeken. Scenario D biedt betere mogelijkheden om als medeopsteller invloed te hebben op de kwaliteit en consistentie in CoP's. Bovendien kan samenwerking met het veld een positief effect hebben op de reputatie van het NCad bij het veld en helpt het beter op de hoogte te zijn van wat er in het veld leeft. Nadeel van scenario D is dat de tijdsinvestering het NCad groter is dan in scenario C. Gezien de uitgesproken behoefte aan meer impact zou scenario D van deze twee het meest logisch zijn. Ook is er bij het NCad zelf de voorkeur voor scenario D waarbij intelligent kan worden op of afgeschaald in betrokkenheid van het NCad richting andere scenario's.

5.2.1 Afwijken van scenario D naar andere scenario's

Het NCad heeft een voorkeur voor scenario D, maar wil daarbij kunnen afwijken als de situatie daarom vraagt. In dit deel van het rapport zal enige invulling worden gegeven aan wat gebruik van een ander scenario kan betekenen. In veel gevallen betekent afwijken van scenario D in feite dat het NCad zelf geen partij is of een CoP niet het middel is voor wat het NCad wil bereiken. Ook moet hier worden opgemerkt dat frequent afwijken van een standaard werkwijze, onduidelijkheid in de hand werkt en af kan doen aan de waarde van andere “NCad CoP's”.

Het uitgangspunt is dat als het NCad een CoP uitgeeft, scenario D wordt gevolgd waarbij het NCad samen met het veld een CoP opstelt en mede-eigenaar wordt. Hierbij is samen opstellen bedoeld als vanuit ieders eigen kracht een bijdrage leveren. Een belangrijke karakteristiek van de CoP is dat deze is opgesteld door experts uit het veld. De rol van het NCad is vooral faciliterend.

Afwijken in richting van scenario E, waar het veld geen rol speelt, is zeer onverstandig gezien de houding van het veld ten aanzien van NCad stukken waar het veld niet of niet voldoende bij betrokken was. Wanneer het NCad toch een document wil opstellen waarbij het veld geen taken vervult zou beter gekozen kunnen worden voor een andere publicatievorm dan een CoP zoals een handreiking of zienswijze.

Afwijken van scenario D naar scenario A is alleen een actieve beslissing van het NCad als een andere partij een CoP initieert en het NCad besluit na een verzoek van de opsteller, niet mee te werken. Het NCad heeft dan geen rol en is geen partij bij deze CoP. Het staat eenieder uiteraard vrij een CoP uit te brengen in eigen beheer ook zonder betrokkenheid van het NCad.

Afwijking naar scenario B zal vooral voorkomen als in het buitenland gepubliceerde stukken zijn uitgebracht door experts en de documenten al van goede kwaliteit zijn. Verspreiding via sociale media en andere communicatiekanalen ligt dan voor de hand in plaats van het publiceren van een eigen CoP. Deze documenten hebben overigens vaak niet de titel CoP. Wanneer dat wel het geval is kan overwogen worden expliciet aan te geven dat deze CoP niet onder beheer van het NCad is opgesteld. Het uitkomen van een document van een andere organisatie kan wel aanleiding zijn een

eerder door het NCad uitgebrachte CoP (deels) te herzien. Dit zou met een beperkte inspanning in de geest van scenario D kunnen gebeuren.

Afwijking richting C is een reële optie wanneer de opstellende partij vertrouwen heeft van het NCad. Het zal in de praktijk vooral het geval zijn bij samenwerking met IvD Platform. Van belang is dat als het NCad mede-eigenaar/uitgever is, er voldoende zicht blijft op de kwaliteit van het stuk en het proces.

In de handreiking zal in meer detail worden ingegaan op de vormgeving van het proces van opstellen en hoe dat kan worden beïnvloed door het onderwerp of de aanleiding van de CoP of wanneer een CoP (op onderdelen) wordt herzien. In algemene zin kan gezegd worden dat wanneer het NCad een CoP uitbrengt, Scenario D als uitgangspunt zou moeten worden genomen. Dit betekent dat het NCad in samenwerking met het veld een document publiceert dat voldoet aan de kwaliteitsstandaard die van het NCad verwacht mag worden, waarbij de expertwerkgroep vooral verantwoordelijk is voor de inhoud. Wil of kan het NCad dit uitgangspunt niet volgen voor een bepaald onderwerp, overweeg dan te kiezen voor een andere publicatievorm (bijvoorbeeld zienswijze, (brief) advies of nieuwsbericht).

6 EINDPRODUCTEN ONDERZOEKSPROJECT

Op basis van voorkeursscenario D zijn de volgende eindproducten opgeleverd:

- Rapportage met informatie die is opgehaald tijdens het proces voor verder gebruik door NCad inclusief publiekssamenvatting voor publicatie.
- Beschrijving van het werkproces rondom CoP's en belangrijke aandachtspunten in de vorm van een handreiking en tool ten behoeve van de opstellers van een CoP en de hieraan ten grondslag liggende informatie uit het onderzoek en theoretisch kader.

Bijlagen

A SAMENVATTING RESULTATEN VAN INTERVIEWS EN VRAGENLIJSTEN

A.1 INTERVIEWS

Per doel zijn de inzichten samengevat uit de interviews. De hier opgenomen tekst is een weergave van de interviews en gesprekken en geeft daarmee de mening weer van de geïnterviewden. Dit is niet per definitie de formele werkelijkheid.

(1) Welke status wordt toegekend aan of zou moeten worden toegekend aan CoP's?

CoP's kunnen gebruikt worden als invulling van open normen in de WOD als ze actueel zijn en geschikt. Die open normen zijn van belang om de onderzoekswereld de ruimte te geven te innoveren. Een CoP wordt niet altijd en één-op-één toegepast in het toezicht. Sommige CoP's zijn verouderd geraakt. Ook zouden sommige CoP's in een enkel geval bij publicatie op sommige punten al verouderd zijn. Als een CoP actueel is of breed gedragen principes bevat kan deze weldegelijk gehanteerd worden in het toezicht. Een vergunninghouder moet zich er dan aan houden of heel goede argumenten hebben om ervan af te wijken.

Van CoP's kan alleen worden afgeweken in negatieve zin, dat wil zeggen ten nadele van het dierenwelzijn, als er erg goede argumenten voor worden gegeven. Dat er een CoP is wil niet direct zeggen dat als je eraan houdt, je altijd goed zit, vanwege de mogelijke veroudering. Ook is een CoP niet per definitie de enige manier om aan de 3V-principes te voldoen en is een CoP niet in iedere situatie toepasbaar. Een onderzoeker moet altijd blijven kijken of er alternatieven zijn die beter zijn voor dierenwelzijn vanuit het 3V-principe. CoP's kunnen vaak wel gezien worden als minimumeis. Over toepassing van CoP's in het toezicht is alleen in algemene termen gesproken.

In het veld worden CoP's vaak gezien als verplichtingen. Daarom worden CoP's die verouderd zijn soms toch nog toegepast. In andere gevallen wordt naar recentere literatuur verwezen in bijvoorbeeld projectaanvragen. Het idee dat CoP's verplicht zijn komt voort uit formuleringen in met name de indertijd door de Inspectie W&V opgestelde CoP's dat zij verwachten dat iedereen werkt volgens de in de CoP beschreven werkwijze. Er zijn waarschijnlijk wel manieren gevonden om de CoP's die verouderd zijn te omzeilen, maar het voelt raar, om een CoP te moeten omzeilen om beter te werken volgens de 3V-principes.

Partijen die CoP's meer zien als een advies, dat ze altijd opvolgen als het niet al hun werkwijze was, geven aan dat ze graag duidelijkheid hebben over de status van een CoP.

Nieuwe CoP's worden niet bekrachtigd door de minister of de NVWA. Dit maakt hun status onduidelijk. Bovendien zijn niet alle nieuwe CoP's helemaal geschikt om als invulling van de wet te gelden door hun formulering.

Ook van adviezen en richtlijnen van het NCad is de status onduidelijk. Communicatie hierover kan een stuk beter.

(2) Kan er onderscheid gemaakt worden in typen CoP's?

Tot nu toe komt hier geen duidelijk beeld uit naar voren. Wel is het soms lastig om te zien wanneer bij het NCad sprake is van een CoP en wanneer van een advies. Sommige adviezen geven heel concrete punten en sommige CoP's zijn heel adviserend geschreven. Ook lijken niet alle CoP's

vindbaar. Op de website van het NCad staan 2 CoP's terwijl er aanzienlijk meer lijken te zijn uitgegeven.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen richtlijnen, handreikingen, adviezen, streefbeelden en CoP's. Afhankelijk van de naam van het document wordt aangegeven dat de acceptatie anders lijkt te zijn en ook de wil om ambitieuze doelen op te nemen in de documenten lijkt te verschillen.

Het onderscheid tussen de afkomst van CoP's (is deze uitgegeven door NCad of een andere partij) wordt alleen bij overheid gerelateerde instellingen gemaakt tot nu toe. Het lijkt erop dat dit bij het veld minder speelt. Zodra er CoP op staat wordt het gebruikt als CoP.

(3) Hoe worden CoP's gebruikt en hoe kan het gebruik worden gestimuleerd, zowel nationaal als internationaal?

CoP's worden gebruikt als argument in discussies met onderzoekers, zowel in het toezicht als door sommige IvD's. De mate waarin dit gebeurt hangt af van de CoP. Het lijkt tot nu toe niet nodig het gebruik te stimuleren. Wel is het voor het gebruik belangrijk dat CoP's actueel zijn en met enige regelmaat worden herzien of aangevuld. Ook het publiceren van een CoP vraagt meer aandacht. Ze worden nu wel eens gemist bij publicatie door partijen die wel graag op de hoogte willen blijven.

Veel instellingen maken gebruik van SOP's (standard operations procedures). Enkele IvD's geven aan dat zij de CoP's gebruiken om de SOP's te updaten naar de nieuwe standaard uit de CoP als de SOP hier nog niet aan voldeed. SOP's worden minimaal eens in de 3 jaar herzien als een lab werkt volgens de Good Laboratory Practices richtlijnen.

Ook worden CoP's gebruikt bij het opzetten van een nieuwe onderzoekslijn. Het kan hierbij gaan om een diersoort die tot dan toe niet gebruikt werd of een nieuw type onderzoek. Het wiel hoeft dan niet opnieuw te worden uitgevonden voor bijvoorbeeld huisvesting en dierenwelzijn. Hierbij wordt opgemerkt dat er in CoP's en richtlijnen in het algemeen weinig aandacht is voor landbouwhuisdieren. Hier moet vrijwel altijd worden vertrouwd op eigen kennis of moet kennis worden ingewonnen bij andere instanties.

Hoewel de wetenschap internationaal is, zijn werkwijzen per land toch dermate verschillend dat een CoP niet snel uitwisselbaar is, althans zo geeft een groot deel van de geïnterviewden aan. Volgens sommigen is dat een excuus om er niet aan te hoeven voldoen. In ieder geval zijn ze nuttig als richtinggevende documenten. Voor internationale uitwisseling is het mogelijk interessant om in samenwerking met andere landen CoP's op te stellen.

Een genoemd aandachtspunt bij het belang van internationaal samenwerken en gelijke standaarden handhaven is het zorgen voor rechtsgelijkheid binnen de EU. In de praktijk blijkt dat er, hoewel de wetgeving Europees geregeld is, toch verschillen zijn in de toepassing daarvan.

(4) Welke rol kunnen het NCad en zijn partners hebben in de totstandkoming en de implementatie van een CoP?

Er ligt een belangrijke (wettelijke) taak voor het verspreiden van beste praktijken bij het NCad. Het is belangrijk dat experts uit het veld actief betrokken zijn bij het opstellen van CoP's. Bij het samenstellen van de expertwerkgroep zou goed gekeken kunnen worden naar een groep experts die een goede afspiegeling vormen van het veld, betrokken bij het onderwerp van de CoP. Risico's bij het opstellen ervan zijn dat iemand zich zo eigenaar voelt van een CoP dat hij/zij er geen wijzigingen in accepteert, dat de groep normen opstelt die betrekkelijk conservatief zijn, waardoor normen worden opgesteld die zo ruim zijn dat dierenwelzijn te veel wordt aangetast, of dat er veel belangenverstremming ontstaat.

Partijen die betrokken zijn geweest bij het opstellen van CoP's zien verbetermogelijkheden voor het proces, maar de algemene indruk is positief. Als belangrijk wordt vooral genoemd dat er iemand moet zijn die het proces op gang houdt en kan faciliteren. In de wetenschap worden ook regelmatig initiatieven genomen om te komen tot een uniforme aanpak. Dit valt echter vaak stil omdat er te weinig momentum ontstaat in de groep die er aanvankelijk aan begon, het veel tijd kost en/of er geen geld meer voor is. Het stilvallen van zo'n proces kan bij sommige deelnemers zorgen voor minder motivatie om nog eens in te stappen.

Het NCad zou deze faciliterende rol kunnen hebben en het contact kunnen zijn tussen veld en partijen als beleid en internationale organisaties. Ook is de verwachting dat het NCad het juiste netwerk en de positie heeft om samenstelling en verspreiding van CoP's te kunnen faciliteren. IvD Platform kan vanuit de praktijk een rol vervullen, maar heeft niet de capaciteit om aan veel CoP's tegelijk te werken. Nu wordt er gewerkt aan 2 CoP's en dat wordt ervaren als het maximum. Op IvD's komt al veel af en het opstellen van een CoP komt daar bovenop. Verder wordt inhoudelijke betrokkenheid van de NVWA als gewenst gezien. De NVWA kan een afgeleide van de HUF-toets uitvoeren bij een CoP en hier zou ook een inhoudelijke check gedaan kunnen of moeten worden.⁶ De NVWA komt immers overal achter de deur en kan hierdoor een inschatting maken of hetgeen beschreven is inderdaad een beste praktijk is.

Voor het updaten van de documenten wordt unaniem een signalerende rol gezien voor de NVWA en het IvD Platform omdat zij een breed netwerk hebben in het werkveld en overal achter de voordeur connecties hebben. Voor de eindverantwoordelijkheid van een stuk wordt vooral weggewezen van de eigen organisatie.

Alle geïnterviewden zijn het erover eens dat het veld opsteller moet zijn van een CoP. Als leden van de werkgroep wordt aangegeven dat dit wetenschappers moeten zijn en andere experts die relevant zijn voor het onderwerp.

In een interview met een IvD wordt het beeld voor dit doel compact samengevat: Het moet niet alleen een IvD of beleidsdiscussie zijn. Het proces moet transparant zijn, niet te lang lopen, er moet voldoende inspraakruimte zijn en de NVWA moet betrokken zijn. Als erop geïnspecteerd wordt moet het stuk ook handhaafbaar zijn. NCad, CCD en NVWA moeten gezamenlijk eruit zien te komen wie de verantwoordelijkheid neemt, maar ze moeten er samen achter staan. Het veld is heel actief, maar er zit veel vrijwilligerswerk en je kunt het niet alleen bij het veld laten.

(5) Overige inzichten

De CoP's van de voormalige Inspectie W&V hebben een hoog aanzien, hoewel ze erg aan een update toe zijn. Er lijkt echter geen eigenaar meer te zijn van deze stukken.

Wat de update-termijn van een CoP is, is lastig te zeggen. Dit hangt sterk afhankelijk van het onderwerp en de activiteit en dynamiek van het gebied van wetenschap waar het over gaat.

Voor de CCD en DEC's zijn CoP's vaak te concreet volgens enkele geïnterviewden. Toch zijn er CoP's die direct invloed hebben gehad op het beleid van de CCD.

Een CoP landt vaak in een werkprotocol en slechts beperkt in een vergunningsaanvraag. Soms staan er in een vergunning of aanvraag zaken die volgens (de letter van) de vergunning mogen, maar niet voldoen aan minimumeisen uit een CoP.

---

⁶ De HUF-toets is een toets op handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en fraudegevoeligheid

Het veld houdt zich in het algemeen zeer goed aan de wet- en regelgeving.

Een CoP is niet overal nuttig voor. Het moet niet een afvinklijstje worden. Dan sla je de Culture of Care plat.

A.2 VRAGENLIJST NATIONAAL COMITÉS

In totaal hebben twaalf Nationaal comités gereageerd op de vragenlijst. Samen vertegenwoordigen zij ongeveer twee vijfde deel van het totaal aantal gebruikte dieren in de EU in 2017. Onder de reagerende NC's zijn zowel NC's van landen waar minder dan 5000 dieren zijn gebruikt als landen die relatief de meeste dieren gebruiken. Per vraag volgt nu een samenvatting van de gegeven antwoorden.

De vragenlijst is opgebouwd in drie blokken. Het eerste blok gaat over beste praktijken in de lidstaat, het tweede blok over beste praktijken in EU verband en het derde blok over de CoP's van het NCad.

A.2.1 Beste praktijken

Het eerste blok opent met de vraag wat een beste praktijk is. Rode draad in de antwoorden is dat beste praktijken betrekking hebben op dierenwelzijn, de 3V's en behoud van wetenschappelijke kwaliteit. Verder gaat een beste praktijk over het beste of hoogst praktisch haalbare wat gedaan kan worden. Beste praktijken worden ook genoemd als een manier van communiceren om de nodige kennis te delen over de 3V's. Een NC merkt op liever te spreken van good practices om ontwikkeling van verbeteringen niet te hinderen.

Vervolgens is gevraagd hoe beste praktijken worden bijgehouden in de lidstaat. Vijf van de NC's geven expliciet aan dit niet zelf te doen. Andere NC's geven aan dat ze het dan wel door het secretariaat laten doen of dat de wetenschappers in het comité dit doen of dat er een 3R-centrum is dat dit doet. Een aantal NC's organiseert bijeenkomsten voor het verspreiden van beste praktijken of doet dit samen met een 3R-centrum of een overheidspartij.

De derde vraag betrof de manier van formuleren en opstellen van beste praktijken in de lidstaat. Zes NC's geven aan dat hier geen specifieke dingen voor zijn in de lidstaat. Een NC zegt dat zij dit niet zelf doen, maar dat dit ligt bij groepen specialisten in het land en de EU. Zes NC's geven richtlijnen uit over beste praktijken. Twee daarvan hebben richtlijnen uitgegeven over de situatie rond de COVID-19 pandemie.

Hierop doorvragend is specifiek gezocht naar de rol van de NC bij het formuleren van beste praktijken. Een deel van de NC's die bij de voorgaande vraag hebben aangegeven dat er geen specifieke manieren waren hebben hier hun eigen rol beschreven rond beste praktijken en het delen van kennis in de bredere zin. Drie NC's zeggen hierin geen rol te hebben, waarvan één nuanceert dat wanneer ze nodig zijn in een projectevaluatie, ze het weldegelijk bespreken in de NC-vergadering. Vier van de NC's organiseren bijeenkomsten en acht NC's verspreiden informatie via het internet verwijzend naar andere partijen of zelf (mede)opstellend (vijf van de acht).

Tot slot van het eerste blok is gevraagd naar de verspreiding van beste praktijken in de lidstaat en de rol van het NC daarbij. Drie NC's nemen hierbij geen rol, voornamelijk vanwege een gebrek aan middelen. De meeste NC's verspreiden beste praktijken in bijeenkomsten of via de eigen website, die van de autoriteiten of een 3R-centrum. Een van de NC's publiceert ook stukken in wetenschappelijke bladen als Nature, Plos biology of EMBO-reports.

A.2.2 Internationale samenwerking

Het tweede blok betreft vragen over de samenwerking tussen NC's en het delen van beste praktijken. Er is gevraagd naar het beeld van de huidige situatie, ideeën voor het delen van beste praktijken en suggesties voor verbetering van de samenwerking. Niet alle NC's hebben behoefte aan nauwere samenwerking op dit moment. Van de NC's die hebben gereageerd geeft één dat concreet aan en nog een aantal andere focussen vooral op hoe wat er nu al gebeurt, verbeterd kan worden.

Een veel genoemd medium is CIRCABC. Drie NC's geven aan geen toegang te hebben tot dit platform om documenten onderling te delen. Verder wordt aangegeven dat uitwisseling langzaam verloopt, dat het CIRCABC lastig is om mee te werken en dat de EC langzaam is op dit gebied. Voor de toekomst wordt wel een gedeeld online platform als een van de oplossingen genoemd. Het moet dan wel meer gestructureerd en georganiseerd zijn en beter doorzoekbaar.

De bijeenkomst van NC's wordt wisselend ontvangen. De meeste zien het als nuttig, maar niet alle NC's hebben de middelen om aanwezig te zijn en volgens sommigen is de frequentie wat laag om effectief te zijn. Sommige NC's geven aan ook graag digitaal aan te sluiten als dit niet fysiek kan vooral vanwege gebrek aan middelen. Ook geeft een NC aan dat hier een rol voor de EC zou kunnen liggen om te zorgen dat alle NC's fysiek kunnen aansluiten. Eén NC ziet hier een rol voor commerciële partijen bij wijze van sponsoring.

Andere manieren om samen te werken die worden genoemd zijn frequenter videoconference-meetings en workshops houden, standaard publicatie in het Engels, als NC's gezamenlijk een bijdrage leveren aan internationale conferenties zoals die van FELASA en een gezamenlijke NC-website waarop kan worden samengewerkt. Verder zou er gezocht kunnen worden naar gezamenlijke thema's die spelen bij meerdere NC's. De opmerking van één NC lijkt dit onbewust samen te vatten als het continu investeren in een effectief netwerk van NC's en 3R-centra met betrokkenheid van NCP's (National Contact Points).

A.2.3 Nederlandse Codes of Practice

In het laatste blok is gevraagd naar de bekendheid en toepasbaarheid van Nederlandse CoP's uitgebracht door het NCad bij andere NC's. Hierbij zijn de adviezen met bijbehorende CoP's herplaatsing en motiveren door restricteren aan de NC's voorgelegd. Omdat de CoP's alleen beschikbaar zijn als bijlage van het advies en niet als afzonderlijk document wordt hier verder gesproken over het advies als geheel inclusief de CoP. Negen van de twaalf NC's geven aan deze adviezen te kennen. De NC's die een toelichting geven waar ze het advies van kennen verwijzen vooral naar de NC-meetings, gevolgd door de NCad website en CIRCABC. Acht van de NC's geven aan dit soort documenten te kunnen gebruiken om uiteenlopende redenen. Voor sommige landen zijn er kleine aanpassingen nodig, andere geven aan dat er altijd wel iets in staat dat je kunt gebruiken. Een deel van de CoP's gaat over katten, honden en non-human primates (NHP's) en deze dieren worden niet in alle landen gebruikt. De CoP's over deze dieren zijn daar niet relevant. Als hindernis in het gebruik wordt genoemd dat ieder land een andere structuur heeft en er verschillen zijn in implementatie van de Europese richtlijn. Eén NC geeft aan de CoP's nader te moeten bestuderen om iets te kunnen zeggen.

Tien van de twaalf NC's vinden het wenselijk om op onderwerpen die voor meerdere NC's belangrijk zijn, samen te werken aan CoP's. Eén NC reageert met het voorbehoud dat ze heel praktisch moeten zijn en gaat verder niet in op de wenselijkheid. Een andere geeft aan dat samenwerken op "best practice" mogelijk minder nuttig is en samenwerking op strategisch niveau meer relevant zou kunnen zijn voor alle betrokkenen. Eén NC reageert niet expliciet op deze vraag.

A.2.4 Slotopmerkingen

Aan het eind van de enquête hadden NC's de mogelijkheid opmerkingen mee te geven. Hieruit volgen weinig nieuwe inzichten. Eén NC gaf aan dat er goed gekeken moet worden naar hoe het werk verdeeld is in ieder land tussen NC's, 3R-centra, IvD's en andere organen. Resultaten van de enquête worden daardoor waarschijnlijk beïnvloed.

In reactie op de vragenlijst is van één NC een inhoudelijke vraag gekomen over een overweging in vergunningaanvragen waar zij mee worstelden en heeft één NC een overleg met het NCad voorgesteld over toekomstige samenwerking. Deze extra reacties lijken een praktische uitwerking te zijn van een bredere behoefte om makkelijker contact met elkaar te hebben en samen te werken.

B SAMENVATTING INFORMATIE UIT DESK RESEARCH

B.1 TIJDLIJN CODES OF PRACTICE

Nederland kent inmiddels een tiental CoP's. De eerste CoP's zijn uitgegeven door de voorlopers van de NVWA (o.a. Inspectie W&V). In het vervolg van deze bijlage zal verwezen worden naar de toezichthouder of NVWA. De eerste CoP's zijn uitgegeven in 1989-1993 de CoP's die destijds zijn uitgegeven worden nu grotendeels als overbodig gezien (zie 7.2.2 resultaten vergelijking CoP). In 1999-2000 is een van de CoP's uit de eerste periode herzien en zijn er nog enkelen uitgegeven.

In 2010 heeft de Europese Unie een richtlijn opgesteld met daarin aangescherpte eisen voor het gebruik van dieren voor wetenschappelijke doeleinden. In 2014 zijn deze regels vastgelegd in de nieuwe Wet op de Dierproeven. Met deze nieuwe wet is ook het NCad opgericht. Het NCad publiceerde in 2016 zijn eerste CoP's als onderdeel van een advies en adviseerde daarbij tot de herziening van enkele CoP's van de toezichthouder. Het NCad bracht na deze eerste CoP's nog enkele andere uit en is in 2019 gestart met nog eens 2 CoP's waaraan gewerkt wordt in samenwerking met IvD Platform.

B.2 RESULTATEN VERGELIJKING CODES OF PRACTICE

Motiveren door restricteren raamwerk	2018
Motiveren door restricteren knaagdieren	2018
Motiveren door restricteren NHP	2018
Genereren van GM-dieren	2018
Fokken van GM-diermodellen	2018
Herplaatsing honden	2016
Herplaatsing katten	2016
Herplaatsing NHP	2016
Herplaatsingsraamwerk	2016
Herkennen, voorkomen en bestrijden van pijn	2016
Welzijnsbewaking	2000
Immuniseren van proefdieren	1993 herzien 2000
Kankeronderzoek bij proefdieren	1999

Om antwoord te geven op de vraag of er verschillende typen CoP's kunnen worden onderscheiden is gekeken naar bovenstaande CoP's van NCad (2016 en recenter) of de toezichthouder (tot 2000)

Op het eerste gezicht valt direct op dat het NCad zijn CoP's meer opknijpt in kleinere delen gericht op specifieke dieren dan de toezichthouder. Dit is ook te zien in de lengte van de stukken; de NCad CoP's zijn beduidend korter. Welke experts betrokken zijn bij het opstellen van een CoP wordt niet bij alle NCad CoP's aangegeven. Deze is wel te vinden op de laatste pagina van het advies waaronder ze zijn uitgebracht. Bij die van de toezichthouder is dat altijd te vinden in de CoP zelf. Door het fragmenteren van de CoP's per diersoort lijkt het of de CoP's van het NCad minder breed toepasbaar zijn dan die van de toezichthouder. De raamwerken van het NCad heten geen CoP waardoor de scannende lezer ze mogelijk over het hoofd ziet.

Bij verdere vergelijking van CoP's valt op dat de CoP's van de toezichthouder en de meeste NCad CoP's duidelijke richtlijnen geven waar verplichtingen aan vast zitten voor degene die zich met proefdieren bezighoudt, terwijl de CoP's herplaatsing van het NCad alleen een handreiking doen. Verder valt op dat bij de CoP's motiveren door restricteren het raamwerk noodzakelijk lijkt om de onderbouwing van de CoP's te kunnen begrijpen.

Vindbaarheid

Er is ook gekeken naar de vindbaarheid van CoP's. Bij de CoP's van het NCad is gekeken naar vindbaarheid via google met als zoekterm (een deel van) de titel van de CoP en de NCad website. Bij de CoP's van de voorlopers van de NVWA is alleen gekeken naar vindbaarheid via google. Alle CoP's zijn in principe vindbaar via google behalve de CoP's "Genereren van GM-dieren" en "Fokken van GM-diermodellen". Deze laatste zijn onvindbaar. Bij de CoP's van de NCad "Motiveren door restricteren" en "Herplaatsing voormalig proefdieren" is de adviestitel voldoende om het advies met CoP's in de bijlage te vinden en de CoP herkennen, voorkomen en bestrijden van pijn is vindbaar op CoP pijnbestrijding. De CoP's van de toezichthouder zijn eenvoudig op google vindbaar via diverse websites. Vindbaarheid van CoP's op de website van het NCad wisselt per CoP. Onder de pagina "beste praktijken" zijn de CoP's voorkomen, herkennen en bestrijden van pijn bij proefdieren en herplaatsing voormalige proefdieren te vinden. De andere CoP's zijn alleen vindbaar als bij de zoekterm bekend is onder welk advies ze vallen. Voor motiveren door restricteren is dat nog relatief eenvoudig. De titel van de CoP komt overeen met die van het advies, maar de CoP's genereren van GM-dieren en het fokken van GM-dieren vallen onder het tweede deel van genetisch gemodificeerde dieren in voorraad gedood. Bij een zoekopdracht "CoP" op de website van het NCad zijn alleen de CoP's voorkomen, herkennen en bestrijden van pijn bij proefdieren en herplaatsing van voormalige proefdieren te vinden.

Wat verder opviel bij een van de CoP's over GM-dieren is dat zij op de website van het NCad zijn gepubliceerd met publicatiedatum in 2015, waar ze daadwerkelijk in 2018 zijn gepubliceerd. Zeker gezien de ontwikkelingen in de moleculaire biologie is een verschil van deze publicatiedata van invloed op hoe actueel de CoP's nog zijn. Ook bij andere CoP's is de publicatiedatum niet helemaal gelijk, maar het verschil is daar minder groot (en mogelijk minder relevant).

Herziening CoP's

In dit onderzoek is gevraagd te kijken welke CoP's herzien zouden moeten worden. Uit een eerder advies van het NCad uit 2016 en onderzoek van het NCad blijkt al dat de CoP's "welzijnsbewaking", "kankeronderzoek bij proefdieren" en "Immuniseren van proefdieren" herzien zouden moeten worden. Verder blijkt uit interviews dat de meeste CoP's van het NCad niet herzien hoeven worden. Alleen bij de CoP over "motiveren door restricteren" is op dat punt onenigheid. Gezien de ontwikkelingen rond Crispr-Cas technologie en andere ontwikkelingen in de moleculaire biologie is het mogelijk ook zinvol te kijken naar de actualiteit en relevantie van CoP's die betrekking hebben op genetische modificatie bij proefdieren. CoP's van de toezichthouder die in deze paragraaf niet zijn

genoemd zijn volgens eerder onderzoek van het NCad dermate achterhaald dat actualiseren niet meer nodig is. Het onderzoek waar ze op gericht waren vindt al niet meer plaats met proefdieren. De prioriteit voor herziening van de overige CoP's van de toezichthouder wordt gezien als hoog behalve voor immunisatie van proefdieren. Daar is de urgentie matig.

Statusclaim

Wat betreft de status van CoP's heerst, zo blijkt uit de interviews, misschien wel de meeste onduidelijkheid. De door de toezichthouder uitgegeven CoP's bevatten een toelichting over wat er wordt verwacht. Bij welzijnsbewaking wordt verwacht dat de werkwijze gevolgd wordt, bij kankeronderzoek moeten afwijkingen beredeneerd worden en bij immuniseren van proefdieren wordt aangegeven dat de CoP voor gebruik in het veld is. Bij een deel van de CoP's van het NCad ontbreekt deze toelichting. Bij motiveren door restricteren wordt aangegeven dat de CoP kan worden gezien als interpretatie van artikel 10 en bij herkennen, voorkomen en bestrijden van pijn dat de CoP een uitgangspunt is voor dierproevenbeleid en toezicht. In de paragraaf over de formele reacties op CoP's is de reactie van de bewindspersoon op de CoP terug te vinden.

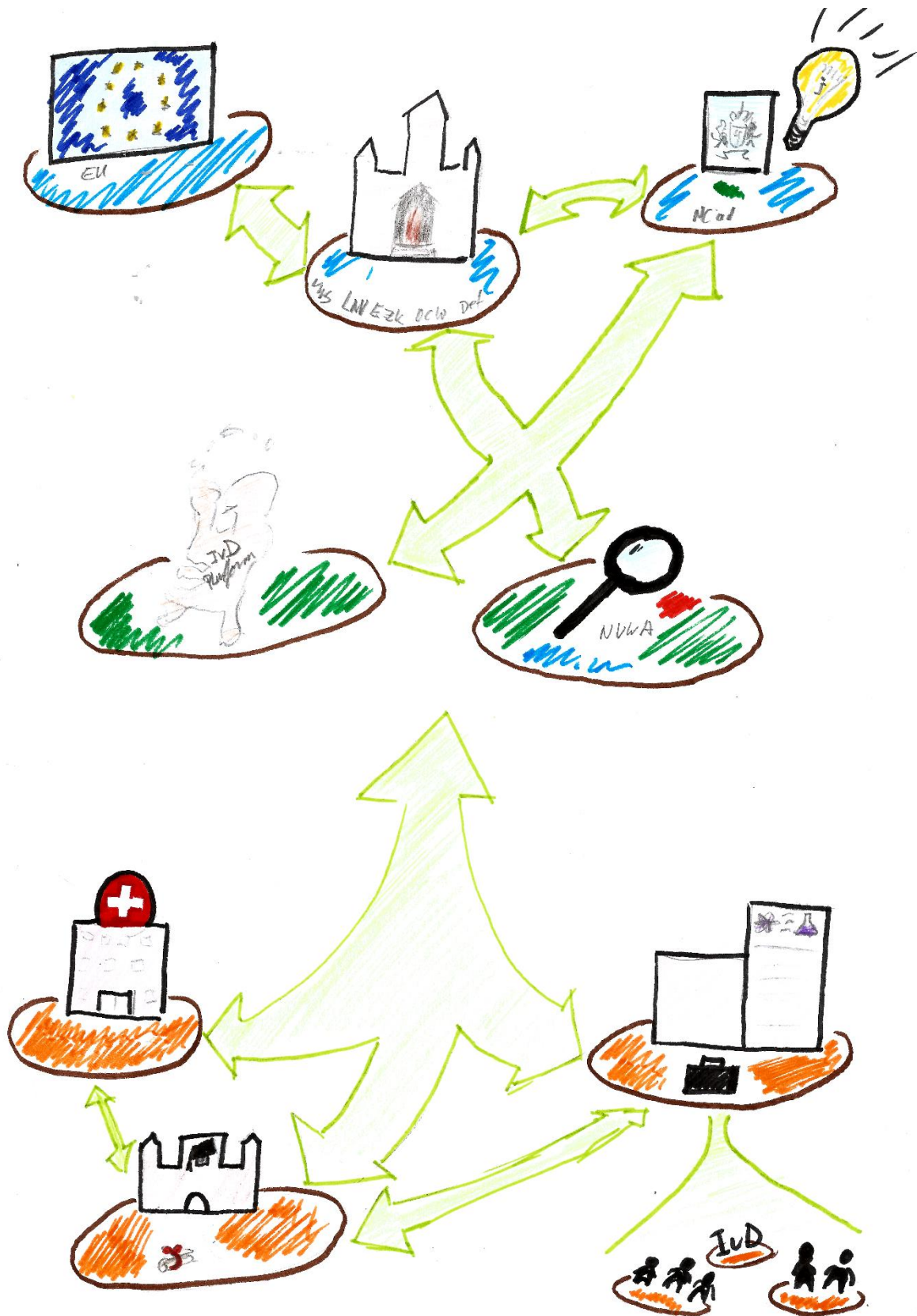
B.3 REEDS BESCHIKBARE BEVINDINGEN VAN HET NCAD

Het NCad heeft al eerder gekeken naar het onderwerp CoP's en hierover een sessie georganiseerd op de biotechnische dagen in samenwerking met IvD Platform. Naast wat hierboven al genoemd is in B.2 over actualisatie, geeft het NCad in een eigen inventarisatie aan dat de CoP gradering van ongerief herzien zou kunnen worden. Ten tijde van het onderzoek werd al een CoP wordt geschreven over pijnbestrijding door het NCad en er was een internationale werkgroep bezig is met het onderwerp. Daarom is gekozen voor het oordeel "ja, tenzij" waarbij tenzij moet worden opgevat als tenzij er door de andere twee documenten geen behoefte meer is aan herziening van deze CoP.

De oogst van de sessie op de biotechnische dagen is lastig te interpreteren en overlapt waar dat wel te doen is sterk met de resultaten van de interviews. Ook lijkt een deel van de input al verwerkt te zijn in de werkpraktijk van het NCad. De oogst uit deze workshop wordt daarom verder niet meegenomen.

B.4 THEORETISCH KADER

Het theoretisch kader is in de conclusies niet verwerkt. Het is opgenomen in dit verslag omdat de theorie die hierin is beschreven als input heeft gediend voor de handreiking en tool.

De zwart/bruine cirkels staan symbool voor de *community of practice* binnen een organisatie. De groene pijlen staan voor uitwisseling van kennis en betreffen daarnaast de grootste verbindingen tussen partijen.

Een *community of practice* is een groep individuen die een bepaalde set vaardigheden beheerst, onderdeel is van een gemeenschap en een gezamenlijk achtergrond hebben ontwikkeld, bijvoorbeeld eenzelfde manier van spreken, routines, verhalen, gevoeligheden etc. *Communities of practice* ontstaan in een samenspel van vaardigheden en ervaringen die gezamenlijke toewijding vraagt. Ze vormen een element in een groter sociaal lerend systeem. Academische instellingen of bedrijven vormen vaak een *community of practice*. Zij hebben vaak een gedeelde geschiedenis, die van het bedrijf of de instelling, en werken op een manier die intern is afgestemd. Een andere instelling kan dingen weer net anders doen. Maar ook binnen organisaties zijn *communities of practice* te herkennen in de onderzoeksgroepen, functiegroepen of afdelingen. Leren vindt deels binnen de *community of practice* plaats, maar vooral de interactie tussen verschillende *communities of practice* biedt hiervoor mogelijkheden. Van belang is dat individuen bereid zijn over de grenzen van een *community of practice* heen te kijken of tussen *communities of practice* heen en weer te gaan. Dit kan ook gebeuren aan de hand van objecten en andere manieren van interactie. Een CoP zou in veel gevallen gezien kunnen worden als een object dat over de *community*-grenzen heen werkt. Daarnaast kun je organisaties als NVWA en IvD Platform (en misschien ook het NCad) zien als organisaties die erop gericht zijn tussen deze *communities of practice* te werken. (Wenger 2000)

In het kader van *communities of practice* is ook theorie over samenwerken over de discipline grens interessant. (Pennington 2008) Deze theorie kan een nuttige input zijn voor het proces rondom het opstellen van CoP in een context waar experts of deelnemers uit verschillende achtergronden gezamenlijk tot één eindproduct moeten komen. De theorie gaat in op de voorwaarden die samenwerken over de discipline grens mogelijk maken. Dit onderdeel van het theoretisch kader wordt verder uitgewerkt als samenwerking op deze wijze een onderdeel wordt in het vervolg van het project. Dit zal ook deels samenhangen met theorie over intrinsieke en extrinsieke motivatie, waar een paper over intrinsieke en extrinsieke motivatie inzichten voor kan verschaffen. (Ryan and Deci 2000)

Bij iedere partij zijn ook kleuren toegevoegd. De kleuren hebben betrekking op theorieën die bij bepaalde partijen voornamelijk aansluiten. Blauw staat voor de methoden van overheidssturing (Peeters, Schultz et al. 2011, van der Steen, van Twist et al. 2013) en de relatie met de open beleidsaanpak. (Herold 2017) Deze theorie zou van nut kunnen zijn om de positie van de ministeries, NCad en NVWA te bekijken als het gaat om dierproeven en bij welke rol het uitbrengen van CoP's past. Ook kan dit meer inzicht geven in waar het vliegwielt van de CoP's het beste kan staan, of in andere woorden, welke partij het meest geschikt zou zijn vanuit bestuurlijk perspectief om een aanjagende rol in te nemen en wat voor voorwaarden hieraan verbonden zijn. Op dit moment is dit nog onvoldoende uitgewerkt om hier verder te bespreken.

De rode kleur die alleen te zien is bij de toezichthouder NVWA representeert de theorie over *street-level bureaucracy*. *Street-level bureaucrats* zijn professionals uit de publieke sector die tijdens hun werk veelvuldig in contact komen met de burger en zich tegelijkertijd moeten houden aan interne regels en hiërarchische structuren. Tijdens hun werk moeten zij beslissen over het al dan niet verlenen van een dienst aan de burger en moeten zich daarbij houden aan (wettelijke) regels en beleid. Tegelijkertijd bieden deze regels en met name het beleid ruimte voor eigen invulling en

interpretatie. Deze paradox veroorzaakt een stress waarvoor verschillende coping mechanismen worden gebruikt door de *street-level bureaucrat*. Een verdere uitwerking van dit deel van het theoretisch kader is nog nodig en kan dan mogelijk aanknopingspunten bieden voor de rol van CoP's in het toezicht van de NVWA. (Huibers, Kunst et al. 2019)

Donkergroen zijn partijen die typisch fungeren als *knowledge broker* tussen diverse partijen, of ook wel de partijen die tussen *communities of practice* werken zoals hierboven al besproken. Over deze *knowledge brokers* is ook een en ander geschreven. De broker vertaalt en coördineert de verspreiding van kennis tussen diverse perspectieven. Ook verwijst deze theorie naar de rol van de onzichtbaarheid van de broker en over het effect van het mogelijk marginaal zijn in twee verschillende kenniswerelden. (Meyer 2010)

Oranje/geel tot slot is vooral te vinden bij de partijen die kennis produceren. Een CoP beschrijft voornamelijk knowhow als kennis. Theorie biedt inzicht in deze vorm van kennis en bevat een beschrijving over hoe kennis zich verhoudt tot het individu en identiteit. (Boshoff 2014)

6.1.1 Ervaring Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd met veldnormen

De ervaring van de IGJ is niet meegenomen in de conclusies maar dient als input voor de handreiking en tool.

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd baseert zich in de toezichtspraktijk op normen die door het veld zijn opgesteld en zijn vastgelegd in kwaliteitsstandaarden. Ook CoP's zouden kunnen worden gezien als door het veld opgestelde normen, vastgelegd in een kwaliteitsstandaard. De CoP's van de toezichthouder worden gebruikt in toezicht en een aantal van de CoP's van het NCad worden als richtsnoer gebruikt door de NVWA. Er zijn dus parallellen te trekken tussen de werkwijze van de IGJ en de rol van CoP's. Naar de werkwijze van de IGJ is onderzoek gedaan door de Academische Werkplaats Toezicht (AWT). Het rapport van dit onderzoek en een gesprek met een van de coördinerend inspecteurs van de IGJ vormen de basis van dit deel van het project.

De AWT heeft onderzoek gedaan aan de hand van 3 cases. Aan de hand van deze cases zijn criteria opgesteld voor handhaafbaarheid en is een handreiking opgesteld voor toezichtontwikkeling. Als criteria voor handhaafbaarheid worden gegeven:

1. De normen beschrijven ondubbelzinnig het 'gewenste gedrag' en het onderscheid met 'ongewenst gedrag'.
2. De normen zijn toetsbaar.

In algemene zin met betrekking tot kwaliteitsstandaarden geeft het rapport de volgende criteria:

1. Er is inzicht in de randvoorwaarden en een plan voor de invulling van deze voorwaarden die nodig zijn om aan de kwaliteitsstandaard te kunnen voldoen.
2. Er is een duidelijk onderscheid tussen normen en streefwaarden. Ten aanzien van de streefwaarden is een tijdpad geformuleerd, waarin staat beschreven wanneer er in welke mate aan de streefwaarde voldaan dient te worden. Hierdoor is het voor de veldpartijen en de IGZ duidelijk wanneer de streefwaarde omgezet kan worden in een norm waarop toezicht kan worden gehouden.
3. Er is helder omschreven welke onderdelen van een kwaliteitsstandaard prioriteit dienen te krijgen in toezicht.

Bovenstaande criteria kunnen worden gebruikt door een toezichthouder om te beoordelen op handhaafbaarheid, maar zijn in het kader van CoP's ook zeker nuttig voor de expertwerkgroep om een CoP op te stellen die toepasbaar is in het toezicht.

De handreiking die de onderzoekers van de AWT hebben opgesteld is vooral gericht op de inspecteur bij de vertaling van veldnormen naar toezicht. Dit project richt zich in tegenstelling tot de handreiking van de AWT voornamelijk op de andere partijen in het speelveld. Dit maakt de handreiking als geheel minder toepasselijk. Toch zijn enkele aspecten van de handreiking nuttig. De handreiking is gebaseerd op de analyse van de resultaten van het onderzoek met het *collaborative governance*-model. Belangrijkste conclusie is dat voor de effectiviteit van de vertaling van veldnormen naar toezicht open communicatie en samenwerking bepalend is. Het gestructureerd en in openheid betrekken van actoren bevordert het draagvlak voor toezicht en transparantie en voorspelbaarheid van de inspectie. (Voordouw, van Dijk et al. 2016)

De open communicatie en samenwerking worden ook in het gesprek met de IGJ als belangrijk genoemd. Daar wordt aangegeven dat er verschillende normen zijn. Er zijn de wettelijke normen en regels. Deze zijn opgesteld door de wetgever en absoluut. Verder is er dan ook een kwaliteitskader en de veldnormen. Dat komt samen in een toezichtinstrument. De kwaliteitskaders en veldnormen komen uit de praktijk. De inspectie stelt deze niet zelf op. Wel legt de inspectie ze onder een vergrootglas bij de objecten van toezicht. Over deze normen blijft het gesprek met elkaar belangrijk. Hoe kun je ze gebruiken, waar kan er worden geholpen? Ook als het lastig wordt is het gesprek belangrijk. Niemand is erbij gebaat als partijen in conflict raken met elkaar. Verder is het belangrijk dat de inspectie transparant blijft en de inspectie eigen keuzes kan blijven maken. Ieder moet van uit zijn eigen rol kunnen beslissen over de omgang met de normen.

Als tips voor de CoP-opsteller wordt gegeven te denken vanuit de NVWA. Wat hebben zij van ons nodig om stappen te kunnen zetten en hoe is een CoP waardevol? Is er een gezamenlijke basis waar je op kunt voortborduren? Het kost mogelijk meer tijd en soms kan er beter genoeg genomen worden met een kleine stap, dan dat het proces vastloopt. Een slappere gedragen norm is beter dan een ongedragen strenge norm. Iemand is sneller geneigd gedrag aan te passen als ze makkelijker aan de nieuwe norm kunnen voldoen.

6.1.2 Perspectief van de Europese Unie op Codes of Practice

Bij de invoering van de Europese Richtlijn heeft de Europese Commissie door een expertwerkgroep een document laten opstellen over de werking van de IvD's en de Nationaal Comités. In dit document worden de taken van de NC's volgens de Richtlijn uitgewerkt en wordt bekeken hoe de NC hier invulling aan kan geven. Een belangrijke rol van de NC is het adviseren van IvD's zowel over het functioneren van de IvD zelf als over de ontwikkelingen op het gebied van dierenwelzijn en 3V's. Centraal staat bij de uitwisseling van goede praktijken⁷ dat deze vraag komt vanuit de IvD's. Een van de manieren waarop de NC kan werken aan het delen van goede praktijken is door het opzetten van een nationaal systeem voor het verzamelen, opslaan en verspreiden van informatie over goede praktijken. Ook wordt het belang genoemd van het benutten van persoonlijke contacten voor verspreiding naast onpersoonlijke (nieuwsbrief) communicatie.

Ook over samenwerking en informatie-uitwisseling op EU-niveau wordt een en ander opgemerkt. Dit sluit voor een groot deel aan op wat in de vragenlijst aan de lidstaten al is genoemd en is daarom niet nogmaals opgenomen.

Uit een korte mailwisseling met een medewerker van de EC komt naar voren dat in de eerste bijeenkomst van de NC-voorzitters een formulier is opgesteld om elkaar te informeren over welke projecten gedaan worden, ter voorkoming van dubbel werk en om samenwerking te zoeken. Het beeld is dat deze mogelijkheid niet actief benut wordt. Ook zijn er bij deze bijeenkomst suggesties

---

⁷ "Good practice" in het werkgroep document

uitgewisseld. De EC promoot de verspreiding van landelijk opgestelde richtlijnen via een pagina op de EC-website. Er zijn geen cijfers bekend van hoe vaak deze pagina wordt gebruikt. Vanwege schaarse middelen is het meer dan wenselijk dat er wordt samengewerkt. Dit ook met het oog op harmonisatie.

6.1.3 Juridische kaders, formele reacties en afspraken

6.1.3.1 *Wettelijke taken NCad*

Het NCad heeft vanuit de Wet op de Dierproeven (WOD) de volgende taken:

- Adviseert Onze Minister, de centrale commissie dierproeven en de instanties voor dierenwelzijn over de aanschaf, de fok, de huisvesting, de verzorging, en het gebruik van dieren in dierproeven;
- Zorgt voor de verspreiding van de beste praktijken;
- Wisselt met de nationale comités van andere lidstaten informatie uit over het functioneren van de instanties voor dierenwelzijn, de beoordeling van projectvoorstellen en draagt zorg voor het verspreiden van de beste praktijken binnen de Europese Unie;

Bovenstaande taken komen voort uit de Europese richtlijn 2010/63/EU. In de dierproevenregeling heeft de bewindspersoon de volgende taken hieraan toegevoegd:

- Bevordert de ontwikkeling, validatie, acceptatie en toepassing van alternatieven voor dierproeven zowel nationaal als internationaal;
- Adviseert de overheid, de centrale commissie dierproeven, de instanties voor dierenwelzijn en de personen bedoeld in artikel 13f, derde lid, onderdeel a, van de wet over alternatieven voor dierproeven;
- Bundelt de inbreng in internationale gremia en stemt deze af;
- Ondersteunt de communicatie tussen en met professionals in het veld van dierproeven en alternatieven en verzorgt communicatie naar het publiek over dierproeven en alternatieven.

6.1.3.2 *Juridische adviezen: Invulling van open normen en gebruik bij vergunningaanvraag*

Voor dit onderzoek is gevraagd te kijken naar de status van CoP's. Er wordt onder andere genoemd dat een CoP een invulling zou kunnen zijn van de "naar algemeen kenbare, onder deskundigen heersende opvatting" als bedoeld in artikel 10 lid 1 onderdeel a, waarin wordt aangegeven dat het verboden is een dierproef te verrichten waarvan de opvatting is dat het volgens het 3V principe op een andere manier zou kunnen worden uitgevoerd.⁸ Het NCad heeft hierover eerder advies gevraagd bij juristen van RVO. Zij concludeerden na contact met de NVWA dat zoals de huidige CoP's zijn opgesteld, ingericht en kenbaar gemaakt, niet strookt met wat er onder "naar algemeen kenbare, onder deskundigen heersende opvatting" wordt verstaan in bovengenoemd artikel. Zij noemen hiervoor 3 redenen:

- 1) De CoP's zijn niet algemeen kenbaar op de wijze waarop ze nu worden verspreid.
- 2) Het is niet duidelijk hoe wordt gewaarborgd dat de expertgroep "de deskundige heersende opvatting" representeert.
- 3) Het is niet duidelijk wat het doel van de CoP is.

---

⁸ Het is verboden een dierproef te verrichten voor een doel dat, naar de algemeen kenbare, onder deskundigen heersende opvatting, ook kan worden bereikt anders dan door middel van een dierproef, of door middel van een dierproef waarbij minder dieren kunnen worden gebruikt of minder ongerief wordt berokkend dan bij de in het geding zijnde proef het geval is;

Deze conclusie dateert van april 2019. Interviews met het veld geven geen aanleiding om aan te nemen dat de situatie inmiddels significant anders is.

Rond de publicatie van dit rapport is ook advies gevraagd aangaande het gebruik van een CoP in de vergunningaanvraag omdat dit bij een aantal interviews met IvD's werd genoemd. De vraag die is voorgelegd is waar een CoP aan moet voldoen om in een vergunningaanvraag gebruikt te worden om aan te geven dat aan bepaalde eisen wordt voldaan. Allereerst moet de CCD daarvoor een beleidsregel instellen. Daarnaast moet een CoP kenbaar en begrijpelijk zijn en in overeenstemming met de wet. Tot slot moet een CoP door de CCD toegepast kunnen worden op individuele gevallen. Onderbouwing aan de hand van een CoP zou een beter werkbaar alternatief zijn dan bovenstaande. Aspecten als draagvlak voor de constructie bij vergunninghouders en CCD zijn hierbij nog niet meegenomen.

6.1.3.3 *Afspraken rondom Codes of Practice met NVWA*

Het NCad heeft gesprekken gevoerd met NVWA en beleidsmedewerkers van LNV over hoe er met CoP's wordt omgegaan. De afgestemde verwoording van de afspraken is als volgt:

- De NVWA geeft geen goedkeuring aan CoP's
- De NVWA is geen medeopsteller van een CoP
- De NVWA zal op verzoek van betreffende expertwerkgroep een afgeleide van de HUF-toets (handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid, fraudebestendigheid: standaardtoets van NVWA) uitvoeren bij CoP's (voordat deze zijn vastgesteld door het NCad) die door expertwerkgroepen zijn opgesteld (begeleidt door IvD Platform in samenwerking met het NCad)
- De NVWA handhaaft hetgeen in de wet staat vermeld.
- CoP's worden door de NVWA ter hand genomen als verdere invulling van in de wet vermelde open normen.
- Collegiale feedback op concept CoP's door inspecteurs van de NVWA op inhoud (middels bijvoorbeeld aanrijken van literatuur) wordt vanuit het NCad en IvD Platform zeer gewaardeerd.

De volgende tekst zou het NCad bij de CoP kunnen opnemen:

“In deze Code of Practice (CoP) zijn onder deskundigen heersende opvattingen over (x=onderwerp) opgenomen. Deze CoP wordt gezien als een nadere invulling van de wettelijke normen. De NVWA is geen co-auteur van de CoP en is niet verantwoordelijk voor de geformuleerde opvattingen. De NVWA handhaaft op de wettelijke normen en heeft op verzoek van de auteurs de CoP getoetst op handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en fraudegevoeligheid in het kader van haar toezicht op de Wod.”

Bij het schrijven van dit verslag heeft het NCad nog geen gebruik gemaakt van het doen van de afgeleide van de HUF toets

6.1.3.4 *Reactie van bewindspersonen op Codes of Practice van het NCad*

Het NCad heeft in de loop van zijn bestaan diverse CoP's uitgebracht als onderdeel van adviezen. De bewindspersoon reageert op deze adviezen in Kamerbrieven waarmee de bewindspersoon deze adviezen aan de Kamer aanbiedt. De bewindspersoon heeft in enkele van deze brieven ook gereageerd op CoP's.

De eerste adviezen van het NCad die een CoP bevatten zijn “Herplaatsing voormalige proefdieren” en “Herkennen, voorkomen en bestrijden van pijn”. In het laatste advies staat een CoP centraal. De

staatssecretaris van Economische Zaken laat hierover in zijn reactie aan de Kamer weten dat hij ervan uit gaat dat deze CoP onderdeel wordt van de Culture of Care en als richtsnoer kan dienen voor de NVWA in het toezicht. Ook gaat hij ervanuit dat het NCad de CoP met de NC's van andere lidstaten zal delen. Het NCad gaf in dit advies ook een reeks ondersteunende maatregelen, waaronder het actualiseren van eerder door de NVWA gepubliceerde CoP's. Hiervan geeft de staatssecretaris aan dat hij hier vooral een rol voor het veld zelf ziet om te zorgen dat de CoP's levende en actuele documenten blijven en dat de kennis over pijnbestrijding makkelijk toegankelijk blijft voor de gebruikers. Hij benadrukt dat de vergunning-houdende instelling verantwoordelijk is voor de aanwezigheid van kennis over pijnherkenning en -bestrijding. (Tweede Kamer, 2015-2016, 32 336 nr. 61)

De staatssecretaris roept het proefdierveld op om de CoP's bij het advies "Herplaatsing voormalige proefdieren" in de praktijk te brengen en de IvD's hierin een leidende rol te geven. Hij benadrukt daarbij de gedeelde verantwoordelijkheid in het herplaatsingsproces en het belang van onderlinge afstemming en samenwerking. (Tweede Kamer, 2015-2016, 32 336 nr. 61)

In 2018 heeft het NCad het advies "motiveren door restricteren" gepubliceerd met bijbehorende CoP's. In haar reactie aan de kamer noemt zij de CoP's als onderdeel van het advies en verzoekt zij de CCD en NVWA om dit advies als referentie te betrekken bij de vergunningverlening en het toezicht. Ze vraagt het NCad het advies in Europees verband onder de aandacht te brengen. (Tweede Kamer, 2017-2018, 32 336 nr. 70)

Het NCad heeft ook CoP's uitgebracht bij het tweede deel van het advies over in voorraad gedode GM-dieren. De minister geeft aan dat de CCD deze CoP's gebruikt als uitgangspunt bij de vergunningverlening. Ook geeft zij aan dat vanuit de Biotechnische Vereniging een fokcoördinatoroverleg is ingericht. Met de groep grootste gebruikers is afgesproken dat de CoP snel in de praktijk wordt gebracht. (Tweede Kamer, 2018-2019, 32 336 nr. 89)

7 LIJST VAN AFKORTINGEN

CCD: Centrale Commissie Dierproeven

LNV: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

NVWA: Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit

NCad: Nationaal Comité advies dierproevenbeleid

NC: National Committee for the protection of animals used for scientific purposes

EC: Europese Commissie

CoP: Code of Practice

SOP: Standard Operation Procedure

IvD: Instantie voor Dierenwelzijn

DEC: Dierexperiment Commissie

RVO: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

3V: Vervanging, Vermindering en Verfijning

WOD: Wet op de Dierproeven

OBDA: Ondersteunend Bureau Dierproeven en Alternatieven

8 REFERENTIES

Boshoff, N. (2014). "Types of knowledge in science-based practices." Journal of Science Communication **13**(03).

Europese Commissie (2020). Commission staff working document, accompanying the document "report from the commission to the european parliament and council on the implementation of directive 2010/63/EU on the protection of animals used for scientific purposes in the Member States of the European Union. Brussel, Publication office of the EU.

Herold, M. (2017). *Omggaan met ongeschreven regels: Hoe beleidsambtenaren zélf ruimte kunnen creëren voor openheid in de beleidsontwikkeling*. Rotterdam, Erasmus Universiteit. **PhD**.

Huibers, M., et al. (2019). "De beslispraktijk van het Schadefonds Geweldsmisdrijven: een kwalitatieve studie naar de beoordeling van verzoeken tot tegemoetkoming." Recht der Werkelijkheid **40**(1): 50-70.

Meyer, M. (2010). "The Rise of the Knowledge Broker." Science Communication **32**(1): 118-127.

Peeters, R., et al. (2011). Beweging Bestendigen; over de dynamica van overheidssturing in het rizoom. Den Haag, Nederlandse School voor Openbaar Bestuur.

Pennington, D. D. (2008). "Cross-Disciplinary Collaboration and Learning." Ecology and Society **13**(2).

Ryan, R. M. and E. L. Deci (2000). "Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being." American Psychologist **55**(1): 68-78.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, 32 336 nr. 70.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 32 336 nr. 89.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2015-2016, 32 336 nr. 61.

van der Steen, M., et al. (2013). Pop-up publieke waarde; Overheidssturing in de context van maatschappelijke zelforganisatie. Den Haag, Nederlandse school voor openbaar bestuur.

Voordouw, J., et al. (2016). *Het vertalingsproces van veldnormen naar toezicht en de beoordeling van handhaafbaarheid; een handreiking gericht op gestructureerde samenwerking en communicatie*, EMGO+ Instituut/VUmc.

Wenger, E. (2000). "Communities of Practice and Social Learning Systems." Organization **7**(2): 225-246.